

Genel Yayın: 2550

TARİH / HISTORY

APTULLAH KURAN

SELÇUKLULAR'DAN CUMHURİYET'E TÜRKİYE'DE MİMARLIK
ARCHITECTURE IN TURKEY FROM THE SELJUKS TO THE REPUBLIC

YAYINA HAZIRLAYANLAR / EDITORS

ÇİĞDEM KAFESCİOĞLU, LUCIENNE THYS-ŞENOCAK, TİMUR KURAN

© TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI, 2012
Sertifika No: 11213

EDİTÖR / IN-HOUSE EDITOR
EMRE YALÇIN

SON OKUMA / PROOF READING
MUZAFFER ÖZGÜLEŞ

DİZİNİ HAZIRLAYAN / INDEX
SEVGİ ÖZÇELİK

GÖRSEL YÖNETMEN / CHIEF DESIGNER
BİROL BAYRAM

GRAFİK TASARIM UYGULAMA / GRAPHIC PRODUCTION
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

I. BASIM: HAZİRAN 2012 / FIRST PRINTING: JUNE 2012

ISBN 978-605-360-616-1

BASKI / PRINTING
YAYLACIK MATBAACILIK

LİTROS YOLU FATİH SANAYİ SİTESİ NO: 12/197-203
TOPKAPI-İSTANBUL
(0212) 612 58 60
Sertifika No: 11931

Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında gerek metin, gerek görsel malzeme yayınevinden izin alınmadan hiçbir yolla çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

All rights reserved. No part of this book may be reproduced without written permission from the publisher, except by a reviewer who may quote brief passages in a review; nor may any part of this book be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means electronic, mechanical, photocopying, recording, dubbing, or other without written permission from the publisher.

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

İSTİKLAL CADDESİ, MEŞELİK SOKAK NO: 2/4 BEYOĞLU 34433 İSTANBUL

Tel. (0212) 252 39 91

Fax. (0212) 252 39 95

www.iskult.com.tr

Aptullah Kuran

**Selçuklular'dan Cumhuriyet'e
Türkiye'de Mimarlık**

**Architecture in Turkey
from the Seljuks to the Republic**

Yayına Hazırlayanlar / *Editors*

Çiğdem Kafescioğlu

Lucienne Thys-Şenocak

Timur Kuran

TÜRKİYE BANKASI
Kültür Yayınları

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

Önsöz / Timur Kuran	IX
<i>Preface / Timur Kuran</i>	XV
Giriş – Modernist Bakış ve Mimari Geçmiş: Aptullah Kuran ve Türkiye’de Mimarlık Tarihi Yazımı / Çiğdem Kafescioğlu, Lucienne Thys-Şenocak	XXI
<i>Introduction – Modernism’s Vision, Architecture’s Past: Aptullah Kuran and the Historiography of Architecture in Turkey / Çiğdem Kafescioğlu, Lucienne Thys-Şenocak</i>	XXXV
Transliterasyon ve Resimler Üzerine Not.....	XLIX
<i>A Note on Transliteration and Illustrations</i>	LI

I

ANADOLU SELÇUKLULARI VE ÇAĞDAŞLARI THE ANATOLIAN SELJUKS AND THEIR CONTEMPORARIES

Tokat ve Niksar’da Yağı-basan Medreseleri.....	3
<i>Thirteenth and Fourteenth-Century Mosques in Turkey</i>	17
Anadolu’da Ahşap Sütunlu Selçuklu Mimarisi.....	35
<i>Anatolian-Seljuk Architecture</i>	47
<i>Cross-axiality as an Element of Design in Anatolian-Turkish Architecture</i>	111
<i>Matthews Lectures, Columbia University</i>	
1. <i>Introduction: The Origins of Anatolian Seljuk Architecture</i>	133
2. <i>The Citadel of Konya</i>	153

3. <i>The Great Mosque of Ahmed Shah at Divriği</i>	172
4. <i>The Sultan Hans of Alaeddin Keykubad</i>	191
5. <i>Gök Medrese (Blue Medrese) of Sahib Ata at Sivas</i>	213
6. <i>Conclusion: An Analysis of Anatolian-Seljuk Architecture</i>	235
<i>Interiority and Exteriority in Turkish Architecture</i>	250
Anadolu Selçuklu Ulucamileri	258

II

BEYLİKLER DÖNEMİ VE ERKEN OSMANLI MİMARLIĞI THE ARCHITECTURE OF THE TURCOMAN PRINCIPALITIES AND THE EARLY OTTOMANS

Edirne’de Yıldırım Camii	269
<i>Basic Space and Form Concept in Early Ottoman Mosque Architecture</i>	285
Karamanlı Medreseleri	304
İznik Süleyman Paşa Medresesi’nin İnşa Tarihi ile Bağdaşmayan Mimari Kuruluşu Üzerine Görüşler	344

III

KLASİK DÖNEM OSMANLI İMPARATORLUĞU’NDA MİMARLIK OTTOMAN ARCHITECTURE IN THE CLASSICAL ERA

Orta Anadolu’da Klasik Osmanlı Mimarisi Çağının Sonlarında Yapılan İki Külliye.....	363
<i>English Summary: Two Building Complexes in Central Anatolia from the end of the Ottoman Classical Architectural Era</i>	392
Mimar Sinan Yapısı Karapınar II. Selim Camisi’nin Proporsiyon Sistemi Üzerine Bir Deneme	395
<i>The Palace of the Sultans: The Grand Seraglio</i>	409
<i>Ottoman Classical Mosques in Istanbul and in the Provinces</i>	429
<i>Form and Function in Ottoman Building Complexes</i>	443
<i>Süleyman the Magnificent’s Architectural Patronage</i>	456

<i>Architecture: The Classical Ottoman Achievement</i>	468
Eyüp Külliyesi	488
Osmanlı Külliyelerinde Yerleşme Düzeni:	
Bir Tipoloji Denemesi	496
<i>A Spatial Study of Three Ottoman Capitals:</i>	
<i>Bursa, Edirne, and Istanbul</i>	503

IV

18. VE 19. YÜZYIL OSMANLI MİMARLIĞI OTTOMAN ARCHITECTURE OF THE EIGHTEENTH AND NINETEENTH CENTURIES

Türk Barok Mimarisinde Batı Anlamında Bir Teşebbüs:	
Küçük Efendi Manzumesi.....	537
<i>Eighteenth-Century Ottoman Architecture</i>	547
<i>The Evolution of the Sultan's Pavilion in</i>	
<i>Ottoman Imperial Mosques</i>	569
Mimarlıkta “Yeni Türk” Üslubu ve Osman Hamdi Bey	597
19. Yüzyıl Osmanlı Mimarisi	604
Osmanlı Hünkâr Türbelerinin Yerleşim Özellikleri	
Üzerine Görüşler	612

V

MODERN MİMARLIK MODERN ARCHITECTURE

<i>A Study of the Turkish Architecture of Modern Times</i>	619
Çağdaş Mimaride Madde ve Ruh: XX. Yüzyılda Batı	
Mimarisiyle Türk Mimarisinin Gelişmesi Hususunda	
Mukayeseli Bir Çalışma	628
<i>Technology and Traditional Architecture</i>	654
Turkish Architecture during the Republican Era	661
<i>Proclamation and Development of Ankara as</i>	
<i>the Capital of the Republic of Turkey</i>	671

VI
KÜLTÜR, EĞİTİM VE KORUMA
CULTURE, EDUCATION, AND CONSERVATION

<i>Turkish Architecture, Past and Present: A Brief Account</i>	687
<i>The Medrese and the University</i>	699
Kültürel Mirasın Korunması Açısından	
Hızlı Şehirleşmenin Sonuçları	712
Tarlabası Yöresi Korunmalıdır	720
Sinan Eserlerinin Günümüzdeki Durumu	724
Umurlarında mı İstanbul?	731
Yüz Otuzuncu Yılında Robert Kolej'in Mimari Tarihi	736
Türkiye'de Korumanın Dünü ve Bugünü	762
Dizin / <i>Index</i>	771

Önsöz

Aptullah Kuran (1927-2002), öğretim, araştırma ve yönetimle geçen uzun ve verimli akademik kariyerini tamamlayarak emekliye ayrıldığında elinde, basılmış monografilerinin hiçbirine girmemiş pek çok yazı bulunmaktaydı. Bunların arasında çeşitli dergilerde ya da konferans kitaplarında basılmış, temalarını geliştirerek yeni monografilere dönüştürmeyi hedeflediği makaleler vardı. Kimisi 1960'lı yıllara uzanan birçok konuşması da makaleye çevrilmeyi bekliyordu. Kariyeri boyunca, özellikle de sonlarına doğru, çeşitli politik konulardaki görüşlerini gazete yazılarında dile getirmişti. Monografilerine girmemiş yazılarının bir bölümü akademisyenlere, bir bölümü de daha geniş bir okur kitlesine hitap ediyordu.

Bu kitap, 1961-94 döneminde yazılmış ve çoğu daha önce yayımlanmış olan 41 makaleyi bir araya getiriyor. İçlerinde, üzerinde daha fazla çalışmayı planladığı yazılar bulunuyor, ki bunları daha bitirilemeyen geniş bir yapıtın tamamlanmış bir ögesi ya da deneme olarak görmek gerekir. 1994 yılında, sekiz yıl sonra yaşamına son verecek dejeneratif bir hastalığı teşhis edildiğinde, Batı Avrupa'yla Ortadoğu'nun belli başlı kentlerini, ağırlıklı olarak mimari gelişimleri açısından karşılaştıran bir kitap yazmaya hazırlanıyordu. Bu kitaba aktarmayı düşündüğü fikirler, 1981'de New York'taki Columbia Üniversitesi'nde verdiği Matthews Konferansları dahil olmak üzere, elinizdeki kitaba alınan birkaç

yazıda görülebilir. 1990'lı yılların başlarında mimari eserleri korumanın politik dinamikleri hakkında da yazmayı düşünüyordu. Mimari koruma, sosyal ve politik yönleriyle de yakından bildiği bir konuydu. 1959-83 döneminde Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun, 1987-90 döneminde de İstanbul Koruma Kurulu'nun üyesi olarak tarihsel eserlerin korunması için çabalayan kesimlerle modernleşme ve gelişmeyi hedefleyenler arasındaki çeşitli çekişmelere şahit olmuştu. Daha 1960'lı yıllarda modern Türk mimarisinin gelişimi hakkında yayımladığı makaleler ve kariyerinin sonlarına doğru kaleme aldığı popüler yazılar, işlemek istediği temalara ilişkin bir fikir verebilir.

Ancak kitaba alınan çoğu yazı, Aptullah Kuran'ın parlak araştırma kariyerinin ana temalarını oluşturan Selçuklu ve Osmanlı mimarisi üzerinde yoğunlaşıyor. Ana kitaplarına [*The Mosque in Early Ottoman Architecture* (1968), *Anadolu Medreseleri* (1969) ve *Mimar Sinan* (1986)] aşına olan okurlar, kimi yazıların bu kitapların birer yan ürünü olduğunu sezeceklerdir. Her biri ya ana kitaplarında savunduğu tezlerin bir uzantısı, ya ısrarla vurguladığı bir temanın varyasyonu ya da bir tezini güçlendirmeye yönelik ek bilgiler sunuyor. 1980'li yılların ortalarında, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı uygarlıklarıyla birlikte Cumhuriyet dönemini de kapsayarak Türkiye'nin bin yıllık mimari tarihini inceleyen popüler bir kitap yazmayı düşünmeye başlamıştı. Burada sunduğumuz makaleler, geliştirmek istediği perspektiflere ışık tutuyor. Aralarında modern Türk mimarisinin evrimini ve Ankara'nın durgun bir kasabadan dinamik bir metropole dönüşümünü yorumlayan yazılar bulunuyor.

Bu yazıları toplu olarak yayımlamak düşüncesi Aptullah Kuran'ı 2002'de kaybetmemizden sonra ortaya çıktı. 1980'li yıllardaki en seçkin öğrencilerinden ikisi, şimdi Boğaziçi Üniversitesi'nde öğretim üyesi olan Çiğdem Kafescioğlu ile Koç Üniversitesi öğretim üyelerinden Lucienne Thys-Şenocak, geride bıraktığı yazıları gözden geçirerek hangilerinin kitaba alınabileceğini saptama işini üstlerine aldılar. Hep birlikte, iyi bilinen kitaplarına girmiş olan argümanları sunan makaleleri elemeye karar verdik. Kitap

için seçilen makalelerin bazıları yayımlanmış, bazılarıysa elyazısı olarak kalmıştı; 1981’de Columbia Üniversitesi’nde verdiği Matthews Konferansları’nın altı makalesi elyazılarından yola çıkarak hazırlandı. Çiğdem ve Lucienne, kitaba konması kararlaştırılan makalelerde bulunan yüzlerce fotoğrafın orijinallerini bulma görevini, ayrıca her makalenin dijitalleştirilmesini denetlemeyi kabullendiler. Dijitalleştirme süreci, kimi yazılarda elyazısı orijinalinden, kimi yazılardaysa basılmış formuna dayandırıldı.

Kendisi de 1991-92 öğretim yılında Aptullah Kuran’ın öğrencisi olmuş olan İş Bankası Kültür Yayınları’ndaki editörümüz Emre Yalçın, planlama aşamasından başlayarak projede kritik bir rol oynadı. Kitabın entelektüel değerini takdir ettiği gibi, çalışma grubumuza gerektiğinde yön vererek sürekli destek sağladı. Bu kitabın hazırlanmasına emek veren bir başka kişiyi de yeri gelmişken saygı ve sevgiyle anmak isteriz. 1960’lı yıllarda Orta Doğu Teknik Üniversitesi’nde Aptullah Kuran’ın öğrencisi olmuş olan Günhan Danışman (1943-2009), projenin emekleme aşamasında hem kimi fotoğraflara ve makalelere ulaşmamızı sağladı hem de isabetli görüşleriyle kitap kapsamının belirlenmesini kolaylaştırdı. Kitabın tamamlanıp basılmasını görememesi, hepimiz için derin bir üzüntü kaynağıdır.

Kitabın hazırlanmasına çalıştığımız seneler zarfında Boğaziçi ve Koç Üniversitelerindeki asistanlarımız gerek görsel malzemenin tasnifi, seçilmesi ve taranması, gerekse makalelerin dijitalleştirilmesi konularında bize yardımcı oldular. Projede yer alan Zarifa Alikperova, Petek Göker Erköse, Edip Gölbaşı, Marisa Lau, Deniz Sever, Yavuz Sezer, Emily Arauz ve Melike Sümertaş’a teşekkür borçluyuz. Aptullah Kuran Arşivi’nin kataloglanması ve dijitalleştirilmesinin, Boğaziçi Üniversitesi 02S107 kodlu Bilimsel Araştırma Projesi desteği ile başlatıldığını da minnetle kaydetmek isteriz.

Bu çalışmayı yayın programına alan Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları’nın genel müdürü Ahmet Salcan’a ve Aptullah Kuran’a layık nitelikte olabilmesi için yayın aşamasında da hiçbir zahmetten kaçınmayan editörümüz Emre Yalçın’a müteşekkirimiz. Ayrıca, sayfa sekreteri Duran Genç başta olmak üzere emeği geçen tüm

yayınevi çalışanlarına, metnin son düzeltisini yapan Muzaffer Özgüleş'e ve iki ayrı dildeki makalelerden dizin hazırlayan Sevgi Özçelik'e de teşekkür borçluyuz.

Aptullah Kuran'ın ana yayınlarının bir listesini ya da biyografisini görmek isteyen okurlar, akademik kariyeri onuruna çıkarılan armağan kitaba bakabilirler: *Aptullah Kuran için Yazılar: Essays in Honour of Aptullah Kuran*, yayına hazırlayanlar Çiğdem Kafescioğlu ve Lucienne Thys-Şenocak (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1999), s. 11-23.

Yapıtın hazırlanmasında en hafif görev bana düştü. Çocukları arasındaki tek akademisyen olarak koordinasyon görevini üstlendim. Projenin başında Çiğdem'le birlikte basılmış ve basılmamış yazılarını bir araya toplamanın yanı sıra, aralarından yapacağımız seçimin kurallarını da belirledik. Diğer makalelerinde ya da kitaplarında bulunan argümanları elemeyi kararlaştırırken, kitaba aldığımız birkaç makalenin tutarlılık ve bütünlüğünü zedelemek için içlerindeki tekrarlamalı bölümlere dokunmadık. Projenin sonlarına doğru, Çiğdem ve Lucienne'in ağır işleri bitirmesinden sonra, imla güncellenmesi ve referans stili standardizasyonu gibi ufak tefek işlere de el attım.

Kişisel planda, bu çalışma babamın profesyonel yaşamına ilişkin birçok anımın canlanmasına vesile oldu. Mimar olarak eğitilmiş fakat kariyeri çok ilerlemeden, daha 1960'lı yılların başlarında, mimarlığın uygulamasından çok tarihiyle ilgilendiğini anlamıştı. O dönemde Ankara'da yaşıyorduk. Babam Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde ders veriyor ve Mimarlık Fakültesi'nin dekanlığını yürütüyordu. Mimarlık tarihçisine dönüşümü sürerken, artan bir sıklıkla tarihi binaları incelemeye yönelik geziler yapmaya başladı. Ara sıra bu gezilere beni de götürüyordu; bunlar çocukluğumun mutlu birer anısını oluşturdu. Bu arada evdeki çalışma masasının üzerindeki modern bina çizimleri, yerini cami ve külliye gibi tarihi eserlerin çizimlerine bıraktı. Selçuklular ve Osmanlılara ilişkin kitaplar, hızla zenginleşen kütüphanesinde giderek daha fazla yer kaplamaya başladılar; Amerika Birleşik Devletleri'ndeki eğitimini bitirerek Türkiye'ye döndüğü 1954 yılında yanında getirdiği

modern mimari kitapları çok geçmeden azınlıkta kaldılar. Eve misafir geldiğinde ve yemek sofrasında, büyük kentlerden uzak yerlerde araştırma yapmanın, yoksul kitlelerde tarihi eserleri koruma bilincini yaratmanın ve tarihsel restorasyon için finansman bulmanın güçlüklerini ailece öğrenmeye başladık. Babam bazen ilgisizlik nedeniyle yok olmaya yüz tutan tarihi eserlere değinirdi. Ancak bu yöndeki endişelerinin yarattığı hüznün, az zaman sonra yerini mimari bir mirası keşfetmenin, mantığını deşifre etmenin ve güzelliklerini başkalarıyla paylaşmanın verdiği coşkuyla bırakırdı.

Bu coşkunun burada sunulan yazılara sindiğini kitabın okurlarının da hissedeceklerine eminim. Konu ne olursa olsun –Selçuklu kubbe yapım tekniği, Osmanlı cami stiline Batılılaşma dönemindeki evrimi, erken Cumhuriyet döneminin koruma politikaları, orta öğrenimini gördüğü Robert Kolej’in mimari tarihi– Aptullah Kuran’ın yazıları, bina stillerinin büyüleyici çeşitliliğini ve rahatlatıcı güzelliklerini okurlarına aktarıyor.

Timur Kuran
Durham, North Carolina, Şubat 2012

Preface

Like almost any academic who had a long and productive career involving teaching, research and administration, Aptullah Kuran (1927-2002) reached retirement with numerous writings whose content had not found their way into any of his published monographs. He had dozens of articles in scattered journals and conference volumes on themes that he intended, some day, to develop into full-blown monographs. Some of his invited lectures, including ones dating back to the 1960s, were waiting to be turned into essays. During his career, especially toward the end, he wrote opinion pieces on matters of public policy. Some of these writings were written for academics, many others for a general audience.

This book brings together 41 of his writings produced, and mostly also published, between 1961 and 1994. They include pieces that deal with themes that he meant to pursue more extensively; these should be viewed as exploratory essays or, in some cases, well-developed components of a wider study that never materialized. In 1994, when he was diagnosed with a degenerative illness that ultimately took his life, he was preparing to write a book comparing the great cities of Western Europe and the Middle East, with a focus on their architectural evolution. The kernel of the ideas that he would develop appear in several of the essays reproduced here, including the celebrated Matthews Lectures

that he delivered at Columbia University in 1981. In the early 1990s he spoke also of writing about the politics of architectural preservation. This is a theme on which he had inside knowledge. As a member of the High Council of Historic Monuments and Antiquities (Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu) from 1959 to 1983, and of Istanbul's Conservation Commission (İstanbul Koruma Kurulu) between 1987 and 1990, he witnessed a panoply of political struggles between developers and historic conservationists. His early writings on the evolution of modern Turkish architecture and the popular essays that he wrote toward the end of his career provide glimpses of what lay in store.

Many other writings in this collection deal with the central themes of Aptullah Kuran's distinguished research career: Seljuk and Ottoman architecture. Readers familiar with his major books [*The Mosque in Early Ottoman Architecture* (1968), *Anadolu Medreseleri* (1969) and *Sinan: The Grand Old Master of Ottoman Architecture* (1987)] will notice that certain articles included in this collection constitute spin-offs from those works. Each contains an extension of one of his signature arguments, or a variation of some persistent theme, or further evidence that supports some thesis. From the mid-1980s onward, he toyed with the idea of producing a popular book on a millennium of architecture in Turkey, including that of the Byzantines, Seljuks and Ottomans, and modern Turks. The articles herein will give the reader a sense of what he intended to write. They include several essays on the emergence of modern Turkish architecture and the architectural styles that marked Ankara's transformation, from the 1920s onward, from a sleepy town to a dynamic metropolis.

The idea of producing this collection emerged after Aptullah Kuran's passing in 2002. Two of his most distinguished students of the 1980s, Çiğdem Kafescioğlu of Boğaziçi University and Lucienne Thys-Şenocak of Koç University, agreed to take the lead in assessing his many writings to identify which merit republication, and selecting from the Aptullah Kuran photograph archive at Boğaziçi University original and unpublished images to accompany the

illustrations found in the original publications. Editorial work also included the digitization of all the previously published articles and editing of hand-written manuscripts, including the six Matthews Lectures Aptullah Kuran delivered at Columbia University in 1981. Jointly we decided early on to exclude essays subsequently used in his well-known books.

Emre Yalçın, our in-house editor at Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları and an Aptullah Kuran student from Boğaziçi University in 1991-92, played a critical role from the start. Recognizing the intellectual merits of the endeavor, he provided steady guidance but also enthusiastic and unwavering support. One other individual, the late Günhan Danışman (1943-2009), an Aptullah Kuran student from Middle East Technical University in the 1960s, played an essential role in this project. At the early stages, he helped to locate certain photographs and articles and gave valuable advice concerning the project's scope. We all regret that he did not live to see the project come to fruition.

İş Bankası Kültür Yayınları supported this publication enthusiastically. We are grateful especially to Ahmet Salcan, the general manager of the press, and the in-house editor Emre Yalçın, to whose meticulous work the book owes a great deal. Our thanks also go to the book's designer Duran Genç, proof reader Muzaffer Özgüleş, and Sevgi Özçelik, who prepared the bilingual index.

During the years that we were preparing *Architecture in Turkey from the Seljuks to the Republic*, several of our assistants from Boğaziçi University and Koç University helped to locate, classify and digitize the illustrations included in this volume. They include Zarifa Alikperova, Petek Göker Erköse, Edip Gölbaşı, Marisa Lau, Deniz Sever, Yavuz Sezer, Emily Arauz and Melike Sümertaş; to each we extend our heartfelt appreciation. Initial funding for the cataloguing and digitization of the Aptullah Kuran Archive was provided by the Boğaziçi University Scientific Research Projects Fund, under project code 02S107.

Readers interested in a list of Aptullah Kuran's major publications, or in his biography, may consult the festschrift

that commemorated his academic career: *Aptullah Kuran için Yazılar: Essays in Honour of Aptullah Kuran*, edited by Çiğdem Kafescioğlu and Lucienne Thys-Şenocak (Istanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1999), pp. 11-23.

My own role in this endeavor was the most modest. As his only child who chose an academic career, I assumed the task of coordinator. At the project's inception I worked with Çiğdem to locate copies of his published and unpublished writings and also to set guidelines for the selection process. In deciding to exclude articles that repeated points made in other articles or books, we decided also to maintain a few repetitive passages in order to preserve the coherence and integrity of individual pieces. Toward the end of the project, I stepped back in to standardize spellings and referencing styles, and also to do minor editing, mainly for clarification.

At a personal level, the endeavor helped me relive my father's entire professional life. Trained as an architect, he realized very early in his career, by the early 1960s, that his passion lay not in the practice of his field but in its history. We lived in Ankara at the time, where my father taught and served as Dean of the Faculty of Architecture at Middle East Technical University. As his transformation into an architectural historian began, he started to make regular trips to historical buildings. Occasionally I was included in these excursions, which furnished some of the most cherished memories of my childhood. Meanwhile the drawings of modern structures on his desk came to be replaced by plans of old mosques, külliyes, and other historical buildings. Books on the Seljuks and Ottomans began to dominate his rapidly growing library, eclipsing works on modern architecture that he brought back to Turkey in 1954, at the end of his graduate work in the United States. At social gatherings, and at the dinner table, his family became acquainted with the challenges of traveling in places far away from a big city; of awakening a need to preserve old buildings within populations living in squalor; and of raising funds for historic conservation. Frequently he conveyed sadness

over historically significant old buildings disappearing of neglect. But his worries were swamped by the excitement of rediscovering an architectural heritage, deciphering its logic, and promoting an appreciation for its beauty.

That excitement comes through in each of the writings collected in this volume. Whether the topic is the origins of Seljuk dome-building techniques, or the evolution of Ottoman mosque architecture during the period of western-oriented reforms, or conservation in the early years of the Republic, or the architectural history of Robert College, his alma mater, these writings of Aptullah Kuran exude a fascination with building styles and a deep appreciation of tasteful design.

Timur Kuran
Durham, North Carolina, February 2012

Giriş

Modernist Bakış ve Mimari Geçmiş: Aptullah Kuran ve Türkiye’de Mimarlık Tarihi Yazımı

Selçuklular’dan Cumhuriyet’e Türkiye’de Mimarlık, Aptullah Kuran’ın 1960’lar ve 1990’lar arasında yazdığı, yayımlanmış ve yayımlanmamış makalelerinden bir seçki sunuyor. Aptullah Kuran’ın otuz yılı aşkın akademik ve profesyonel yaşamı boyunca yayımladığı ya da konferans bildirisi olarak sunduğu çalışmalarını bir araya getiren bu derlemedeki eserlerin bazıları burada ilk defa yayımlanıyor; birçoğu ise baskısı tükenmiş yayınlarda veya dergilerde bugün ancak zorlukla bulunabiliyor. Dolayısıyla, bu cildi yayına hazırlamaktaki ilk amacımız, bu seçkin bilim insanının eserini araştırmacılar için daha kolay erişilebilir hale getirmek.

Bu derlemeye dahil edilen makalelerin bazıları, Aptullah Kuran’ın günümüze ulaşamamış veya ciddi şekilde restorasyon görmüş binalar hakkında yaptığı ayrıntılı tasvirleri, titizlikle hazırladığı çizimleri ve bu tarihlerde çekilmiş fotoğrafları içermektedir; bu makaleler mimarlık tarihçilerine ve koruma uzmanlarına önemli belgeler sunmaktadır. Yayımlanmamış makale ve tebliğleri, Boğaziçi Üniversitesi Aptullah Kuran Arşivi’nin zengin koleksiyonundan yararlanarak resimledik. Bu arşiv, Kuran’ın kariyeri boyunca oluşturduğu Ortaçağ Anadolu, Osmanlı ve erken Cumhuriyet dönemleri mimarisine dair çizim, not ve fotoğraflar içermektedir.¹

Son olarak bu derleme Türkiye’de mimarlık tarihi historiyoğrafyası ile ilgilenenler için bir kaynak teşkil edebilir. Aptullah Kuran’ın çalışmalarının buraya dahil edilen örnekleri 1961 ve 1995 arasındaki otuz seneyi aşkın bir dönemi kapsamaktadır. Bu süreçte Kuran, Ortaçağ Anadolu’sundan çağdaş Türkiye’ye kadar geniş bir tarihi yelpazede araştırma ve yayınlar yapmıştır. Eserleri, bir yandan Kuran’ın çalışmalarını sürdürdüğü dönemlerin değişen siyasi ve akademik iklimi, bir yandan da bu sırada mimarlık tarihi çalışmalarına hâkim olan kavramsal çerçeve ve yöntemler tarafından şekillenmiştir. Bu dönem zarfında Kuran, değişen profesyonel ve entelektüel kaygıları doğrultusunda, var olan akademik yaklaşımların imkân ve kısıtlarını bazı bakımlardan kabul etmiş, zaman zaman da bunları göz ardı etmeyi veya yeniden yorumlamayı seçmiştir.

Kitaptaki 41 makale tarihsel dönemlere göre alt bölümlere ayrılmıştır: Anadolu Selçuklularıyla çağdaşlarının mimarlığı, erken dönem Osmanlı mimarisi çalışmalarını da kapsayan Beylikler dönemi mimarlığı, Klasik Osmanlı mimarisi, on sekizinci ve on dokuzuncu yüzyıllar ve Modern mimarlık ile, son olarak kültür, eğitim ve koruma üzerine tematik bir bölüm. Her bölüm içindeki makaleler yayımlanma tarihine göre kronolojik olarak sıralanmış, böylelikle Aptullah Kuran’ın akademik hayatı boyunca devamlılık arz eden ve değişen ilgi ve odak noktalarının vurgulanması amaçlanmıştır.²

Yakın zamanda Selçuklu, Osmanlı ve erken dönem Cumhuriyet mimarlık tarihi yazımına gösterilen ilgi, gerek bu konulardaki araştırmaları şekillendiren yöntemlerin entelektüel ve akademik kökenleri, gerekse de ideolojik temelleri üzerine bir dizi eleştirel değerlendirme yapılmasına yol açmıştır. Ortaçağ ve Osmanlı Anadolu’sunun mimarlık tarihi üzerine yapılan ilk çalışmaların üzerinden yüz yıldan fazla bir zaman geçmiş olması da, günümüz yazarlarının konuya zamansal ve zihinsel bir mesafe üzerinden yaklaşabilmesinde rol oynamış olmalıdır.³ Türkiye mimarlık historiyoğrafyasına gösterilen ilgi bir yandan da dünyada sanat, mimarlık ve görsel kültür tarihlerinin, giderek daha eleştirel ve

sorgulayıcı disiplinler haline gelmesi ile ilişkilendirilmelidir. Sanat ve görsel kültür tarihçileri geçmişte ve günümüzde sahalarını şekillendiren gündemler, yöntemler, kavramsal ve kuramsal çerçevelere dair eleştirel yaklaşımlar üretme çabası içindedirler.⁴

Sibel Bozdoğan ve Gülru Necipoğlu'nun da belirttikleri gibi, Osmanlı ve Selçuklu mimarisi üzerine söylemleri şekillendirmiş olan üst-anlatılar ve kavramsal çerçeveler dikkatle gözden geçirildiğinde, “evrensel”, “doğal” veya “ebedi” olduğu düşünülen özelliklerin bağlamsal ve tarihsel olarak inşa edilmiş oldukları açığa çıkar.⁵ Burada derlenen makaleler de duruma istisna teşkil etmiyorlar. Bu yazılar, araştırma ve yazım süreçlerini şekillendiren farklı ve zaman içinde değişen siyasi, entelektüel ve kişisel tarihlerin izlerini taşımakta; Türkiye’de bilim dünyasının çoklu miraslarına karmaşık biçimlerde bağlı bir akademisyenin eserini takdim etmektedir.

Akademik bir külliyat olarak bu makaleler, Kuran’ın 1960’lar ve 1970’lerdeki çalışmalarını şekillendiren, daha belirgin surette biçimci ve taksonomi odaklı bir yöntemden, 1980’ler ve 1990’ların başlarında tamamladığı çalışmalarındaki, mimarlığın tarihsel çerçevesini de ön plana çıkaran bir yönetime geçişini sergiliyor. Kuran’ın akademik kariyerinin başlarında yayımlanan eserleri, Türkiye’de modernist mimarlık söyleminin ortaya çıkmasına katkıda bulunmuş Celal Esad Arseven, Behçet Ünsal ve İsmail Hakkı Baltacıoğlu gibi daha erken kuşak mimarlık tarihçileri ve mimarların biçimci yaklaşımlarının etkilerini taşıyor.⁶

Kuran’ın çalışmaları üzerinde bununla bağlantılı, fakat farklı bir etken de, Ankara Üniversitesi’ndeki doktora tezi danışmanı Profesör Katharina Otto-Dorn’un çalışmaları olmuş olmalıdır.⁷ Joseph Strzygowski’nin öğrencisi olan Otto-Dorn, 1950’lerin Ankarası’nda, sanat tarihindeki biçimci Alman ekolünün temsilcisiydi.⁸ Türkiye’de mimarlık tarihi çalışmalarını önemli ölçüde şekillendiren ve Kuran’ın da mirasçısı olduğu biçimci yaklaşım, yüksek modernliğin akılcı, tektonik, seküler ve işlevsel yapı uygulamalarını övmüş; Ortaçağ Müslüman-Türk Anadolu’sunun, özellikle de Osmanlı İmparatorluğu’nun mimarisinde bu belirleyici

nitelikleri arayıp bulmuştur. Kuran'ın eserlerinde biçimci yaklaşım, tarih ve beşeri bilimlerle bağlantılandırılmış bir mimarlık vizyonu ile birleşecekti. Gerek Robert Kolej'de ve Yale Üniversitesi'nde öğrenciliği, gerekse de akademik çalışmaları ve ODTÜ ve Boğaziçi Üniversitesi'ndeki idari görevleri sırasında tarihle ve beşeri bilimlerle tekrar tekrar karşılaşmış olması Kuran'ın beşeri bilimlere yakın duruşunda etkili olmuş olmalıdır.

Aptullah Kuran'ın erken dönem çalışmalarında öne çıkan amaçlardan biri, biçimsel ve işlevsel karşılaştırmalara dayalı mimari tipolojilerin ortaya çıkarılmasıdır. Erken dönem Osmanlı camileri ve Selçuklu medreseleri üzerine yazdığı ilk kitaplar Kuran'ın taksonomiye verdiği öneme örnek teşkil eder.⁹ Diğer yandan, seleflerinin ve çağdaşlarının birçoğundan farklı olarak, Kuran'ın bina tipolojilerini incelemekte kullandığı biçimci mantık ve yaklaşım, Türk geleneğinin "saflığı"na dair bir arayışın ürünü değildir. Ortaçağ Anadolu ve Osmanlı mimarisi üzerine yaptığı çalışmalarda Kuran, çok dinli ve çok etnisiteli kültürel yapıları dikkate almış, çeşitli yerel gelenekler ve yeni pratikler arasındaki diyalog üzerinde durmuştur. Mekânsal ve biçimsel analiz, akademik yaşamı boyunca Kuran'ın eserlerini şekillendirmiştir. Fakat Kuran, biçimci yöntemleri besleyen milliyetçi paradigmalara uzak durmuş, çalışmalarında milliyetçi analizlerin barındırdığı özcülüğü eleştirmiştir. Ampirik gözleme olan güçlü sadakati ve kültürel etkileşime olan ilgisi, sonuç olarak Kuran'ın mimari geçmişin indirgemeci ve tek yönlü yorumlarına mesafeli durmasına imkân vermiştir.

* * *

Aptullah Kuran'ın mimarlığa olan ilgisi, babası Hüseyin Mazlum Kuran'ın 1930'lar Ankarası'nda, aralarında Clemens Holzmeister'in de bulunduğu Cumhuriyet'in erken dönem mimar kadrolarıyla yürüttüğü çalışmalar sırasında doğmuş olabilir. Robert Kolej'deki öğrencilik yıllarında beşeri bilimlerle karşılaşması, özellikle de (John Freely ile beraber *Strolling Through Istanbul*'un yazarı olan) Hilary Sumner-Boyd'un dersleri ve araştırmaları, Kuran'ın mimarlık tarihine yönelmesinde etkili olmuş olmalıdır.¹⁰

1948’de Robert Kolej’den mezun olduktan sonra Amerika Birleşik Devletleri’ne giden Aptullah Kuran, 1952 yılına kadar öğrencisi olduğu Yale Üniversitesi’nin mimarlık bölümünde ikinci bir lisans ve ardından da yüksek lisans çalışmalarını tamamlamıştır. Yale’de bulunduğu seneler bu üniversitede mimarlık eğitimi için son derece heyecan verici bir zamana rastlar. Louis Kahn mimarlık bölümünde ders vermekte, aynı zamanda da kampus için ilk büyük projesini, modernist bir tarzda tasarlanıp 1953’te tamamlanan Yale Üniversitesi Sanat Galerisi projesini yürütmekte idi. Aynı yıl, yine bu kampusta, Eero Saarinen’in tasarımı olan David S. Ingalls Hokey Sahası’nın yapımına başlanmıştı. Ünlü mimarın en iyi bilinen eseri olan John F. Kennedy Uluslararası Havalimanı’ndaki ünlü TWA terminali, ekspresyonist, dev bir beton binaydı ki, günümüzde “the Whale” (Balina) olarak anılır. Yale’in gelmiş geçmiş en seçkin ve etkili mimarlık tarihi profesörü Vincent Scully, Yale’deki öğretim kariyerine 1947’de, Aptullah Kuran’ın orada eğitimine başlamasından bir yıl önce başlamıştı.¹¹

Yale’den Türkiye’ye dönüşünden üç yıl sonra, 1957’de, Aptullah Kuran Ankara’da bir mimarlık bürosu kurdu. Boğaziçi Üniversitesi’nin mühendislik binası Perkins Hall bu dönemde tasarladığı binalar arasındadır. Bu beton, tuğla ve cam yapı Kuran’ın New Haven’ın modernist mimari ikliminde geçirdiği yılların bir yansıması sayılabilir.¹² 1957’de Aptullah Kuran sonradan Orta Doğu Teknik Üniversitesi adını alacak olan, Ankara’daki yeni kurulan Orta Doğu Teknoloji Enstitüsü’nün mimarlık fakültesinin kurulmasında görev aldı. Buradaki öğretim ve idari kariyeri 11 sene boyunca sürecekti. 1960’ların başında, ilgisi ve kariyeri mimari uygulamalardan mimarlık tarihi üzerine akademik çalışmalara dönmeye başladı.

Bu derlemedeki en eski tarihli makale, aynı zamanda Aptullah Kuran’ın ODTÜ’de ders verdiği yıllardaki ilk yayınlarından biri olan, “Modern Zamanların Türk Mimarisi Üzerine Bir İnceleme” başlıklı yazıdır; 1959’da Ankara’da toplanan *Birinci Uluslararası Türk Sanatı Kongresi*’nin 1961’de Türk Tarih Kurumu tarafından yayımlanan konferans tebliğleri arasında-

dır.¹³ Bu ve 1960'ların başında yazdığı diğer iki makale, “Çağdaş Mimaride Madde ve Ruh: XX. Yüzyılda Batı Mimarisiyle Türk Mimarisinin Gelişmesi Hususunda Mukayeseli Bir Çalışma” ve “Türk Barok Mimarisinde Batı Anlamında Bir Teşebbüs: Küçük Efendi Manzumesi”, Kuran'ın daha bu senelerde çağdaş Türk mimarisini uluslararası modernist bir söylem içinde konumlandırma ve Osmanlı İmparatorluğu mimarisini daha geniş bir çerçeveye yerleştirip, “Batı” ve “Akdeniz” sanatı ile ilişkilendirme arzusunun göstergesidir.¹⁴ Bu iki konuya karşı gösterdiği ilgi çalışmalarını yaşamı boyunca şekillendirecekti.

1960'ların sonlarına gelindiğinde, Aptullah Kuran mimarlık yapmayı tümüyle bırakmış ve kendisini mimarlık tarihindeki kariyerine adanmıştı. İlk iki kitabı, *İlk Devir Osmanlı Mimarisinde Cami ve Anadolu Medreseleri*, bahsi geçen yapıların tarih ve sanat tarihi açısından önemleri üzerine birer tartışma içeren giriş bölümleriyle başlar. Ardından farklı plan türleri ve mekân özelliklerine göre düzenlenmiş bölümlerde yapı tipolojileri sunulmuştur. Kırklı ve ellili yıllarda aldığı modernist mimarlık eğitimi, Aptullah Kuran'ı, mekânı ve mekân analizi ile bağlantılı, merkezîyet, eksenellik, içsellik ve dışsallık gibi kavramları, hem günümüzün hem de geçmişin mimarisini anlamada anahtar araçlar olarak değerlendirmeye yönlendirmiştir.¹⁵ Bu modernist kavram dağarcığı ve 1920'lerden itibaren Türkiye'de mimarlık tarihçilerinin yorumlama stratejilerinde belirleyici olan işlevsel-akılcı paradigma, Kuran'ın “Erken Dönem Osmanlı Cami Mimarisinde Temel Mekân ve Biçim Kavramı” gibi makalelerini şekillendirmiş, ilerleyen yıllarda da mimari analizleri üzerinde tesir etmeye devam etmiştir.¹⁶

Kuran, özellikle erken tarihli çalışmalarında, Anadolu mimarisinde biçimsel devamlılıkları ve evrimi araştırmıştır. Ortaçağ'dan klasik Osmanlı dünyasına kadar Anadolu'nun Müslüman-Türk mimarisindeki diyakronik bağlantıların yanı sıra İran dünyası ile kültürel ilişkileri anlama ve açıklama çabaları devam etmiştir. Benzer şekilde, “Anadolu'da Ahşap Sütunlu Selçuklu Mimarisi” gibi makalelerde, Kuran Anadolu mimarisinde ortaya çıkan yeni-

likleri araştırmış ve göçer Türklerin Anadolu'ya beraberlerinde getirmiş olabilecekleri Orta Asya uygulamalarıyla bağlantıları teşhis etmeye çalışmıştır.¹⁷ Bu araştırmaların kökleri Türkiye'deki biçimci sanat tarihi geleneğine (ve bu geleneğin temel taşlarından biri olan özcü "Türklük" anlayışına) dayanmaktadır; fakat aynı senelerde Kuran eşzamanlı bağlantıları ve etkileşimleri de araştırmaya devam etmiştir. *The Mosque in Early Ottoman Architecture* adlı eserinin giriş bölümünde, Kuran Türkiye'deki sanat ve mimarlık tarihi yazımını şekillendiren "etki" kaygısını eleştirmiştir:

Diğer medeniyetlerle temas kuran hiçbir medeniyet dış etkilere kapalı olduğunu iddia edemez. Osmanlı Türkleri de bu bağlamda bir istisna teşkil etmez. Orta Asya'dan Batı Anadolu'ya göç etmiş ve İstanbul'dan İran'a, Yemen'e, Mısır'a, Cezayir'e, Macaristan'a ve Kırım'a uzanan bir imparatorluk kurmuş bir Türk kavminin, karşısına çıkan tarihi ve çağdaş sanat eserleriyle ve mimariyle ilgilenmediğini veya bunlardan etkilenmediğini ve bu etkilerin Osmanlı Türk devlet mimarisinin biçimlenmesinde rol oynamadığını farz etmek gerçekçi olmayacaktır.¹⁸

Aptullah Kuran 1980'lerin ortasında Sinan üzerine yürüttüğü önemli çalışmayı tamamladığında, mimarlık tarihine yaklaşımdaki dengeler değişmişti. Taksonomik yöntemden uzaklaşmış, tarihsel süreci ön plana çıkarmayı seçmişti.¹⁹ Kuran'ın monografik çalışması Mimar Sinan'ın eserlerinin kronolojik olarak düzenlenmiş ilk incelemesiydi; kitap aynı zamanda farklı seviyelerdeki hamiliklerin mimari projeler üzerindeki etkisini de ortaya çıkaracak şekilde düzenlenmişti.²⁰ Bu kitap ve Türkçe baskısında bulunan Sinan eserlerinin kapsamlı kataloğu, mimarın otobiyografilerinde bulunan bina envanterlerinin dikkatli bir analizine dayanıyordu. *Mimar Sinan* ve Kuran'ın Osmanlı külliyesi üzerine sürdürdüğü (ancak tamamlayamadığı) proje kapsamında yayımladığı makaleler, 1980'lerin sonu ve 1990'larda yazarın Osmanlı mimari teşebbüslerinin sosyo-politik ve kurumsal bağlamı üzerinde artan bir dikkatle durduğunu göstermektedir.²¹

On dokuzuncu ve erken yirminci yüzyıl mimarisi konusundaki çalışmalarında Aptullah Kuran, Vedat Tek, Kemalettin Bey ve çağdaşlarının yeni-Osmanlı tarzı mimarisini besleyen tarihselciliği devamlı olarak vurgulamıştır. 1961’de yayımlanan “A Study of the Turkish Architecture of Modern Times” adlı makalesinde ve yine 1994 tarihli “19. Yüzyıl Osmanlı Mimarisi” başlıklı konuşmasında, yirminci yüzyılın ilk yıllarında klasik Osmanlı biçimlerinin yeniden canlanmasının, ulusalcı kaygılardan ziyade tarihselcilik çerçevesinde anlaşılması gerektiğinde ısrar etmiş; bu dönemle on dokuzuncu yüzyıl sonlarından itibaren Osmanlı mimarisini şekillendiren canlandırmacı (revivalist) eğilimler arasındaki bağlantının altını çizmiştir.²² Diğer yandan Kuran, modernist duruşunu korumuş, bu tarz canlandırmacılığa karşı eleştirel tavrını sürdürmüş, modern zamanlardaki tüm tarihsel yeniden canlandırmacılıkları, biçimsel ve entelektüel çıkmazlar olarak değerlendirmiştir.

Kuran, sanat ve mimarlık tarihi yazımında bilimselliğin ve objektivitenin başat olduğu bir dönemde yetişmiş ve çalışmıştır.²³ Çalışmalarında peşin hükümlerden uzak durmuş ve savlarını binalar üzerinde titizlikle yaptığı çalışmalarla ve karşılaştırmalı analizlerle doğrulamaya özen göstermiştir. Bu mesafe ve titizliğin örnekleri bu kitapta da bulunabilir: Günümüze ulaşan en erken tarihli Osmanlı medresesi olarak kabul edilen, düzenli yerleşim planı ve olgun mimari üslubuyla bazı mimarlık tarihçileri için bir övünç kaynağı olan İznik Süleyman Paşa Medresesi’nin daha geç tarihli bir yapı olması gerektiğini ikna edici bir argümanla ileri sürmüştür.²⁴ Benzer şekilde “Eyüp Külliyesi” başlıklı makalesinde, binanın 1766 depreminde yıkılmasından önceki yazılı kaynakları ve görsel dokümantasyonu dikkatle değerlendirmiş ve Eyüp Camisi’nin Ekrem Hakkı Ayverdi’nin genelde kabul görmüş rökonstrüksiyonuna göre daha mütevazı fakat daha makul bir rökonstrüksiyonu önermiştir.²⁵ Tarihleme ve rökonstrüksiyondaki bu revizyonların önemi sadece kronoloji ve plan hususlarının detaylarında değildir, bu çalışmalar aynı zamanda Kuran’ın mimarlık tarihinde ulusalcı gurura dayalı ideolojik yorumlara karşı koruduğu entelektüel mesafeyi sergilemektedir.

Aptullah Kuran'ın entelektüel dürüstlüğü ve özellikle de 1980'lerde Boğaziçi Üniversitesi'ndeki akademik ve idari kariyerinde, sahasında açılan yeni vizyonlar konusundaki heyecanı, Osmanlı İmparatorluğu'nun gerek Bizans İmparatorluğu, gerekse de Akdeniz dünyasının kültürel mirası ve dinamikleri ile ilişkileri üzerinde durmaya yönelmiştir. "An Analysis of Anatolian Seljuk Architecture" ve "The Medrese and the University" başlıklı makaleleri Kuran'ın Ortadoğu, Avrupa ve Akdeniz dünyalarının kültürel ve mimari geleneklerini ortak zeminde ele alma arayışının örnekleridir.²⁶

Uluslararası bir seyirde geçen şahsi ve profesyonel yaşamı boyunca edindiği öngörü, Aptullah Kuran'ın, kültürler arası temasların, tıpkı şahıslar arasındaki temaslar gibi, ilişki ve etkileşimleri tehdit etmekten ziyade zenginleştirebildiğini takdir etmesini sağlamış olmalıdır. Kuran, 1981 yılında Columbia Üniversitesi Mimarlık Planlama ve Koruma Bölümü tarafından düzenlenen, Anadolu Selçuklu mimarisinin farklı yönleri üzerine altı bölümden oluşan Charles Matthews konferanslarında da, mimarideki ilişki ve etkileşimler üzerinde ağırlıklı durmuştur.²⁷ Burada ilk defa yayımlanan Matthews Konferansları ve 1989 yılında New York, Chicago, Londra, Bath, Oxford, Cambridge ve Roma'da verdiği Sinan Konferansları ile Aptullah Kuran, Batı dünyasının pek çok yerinden birçok öğrenci ve bilim insanını, Ortaçağ Anadolu ve Osmanlı dünyalarının mimarisine tanıştırmıştır. Bu konferans metinleri öncelikli olarak Ortaçağ Anadolu ve Osmanlı mimari geçmişine fazlaca aşina olmayan dinleyici kitlelerini konuyla tanıştırma ve eğitme amacıyla hazırlanmıştır. Bu itibarla Batı dünyasında Ortadoğu sanatı çalışmalarının daha çok İslam dünyasının merkezindeki bölgeler ve ortaçağlar üzerine yoğunlaşmış olmasının, Kuran'ın bu merkezi bölge ve dönemin dışında kalan konular üzerine eğilen konferanslarını şekillendirdiği söylenebilir. Bu konferansların verildiği dönemde İslam sanatı ve mimarlığı tarih yazımının daha çok genel alan araştırmalarını ön plana çıkartan yapısı da konuşmaları şekillendiren bir etken olmuştur.

Derlemede bulunan son gruptaki makaleler “Kültür, Eğitim ve Koruma” başlığı altında toplanmıştır. Bu makaleler 1980 ve 1994 yılları arasında yazılmıştır; Kuran’ın hayatında merkezi bir yeri olan mimari eserlerin yetersiz koruma tedbirleri sonucunda görmekte olduğu zarar, onu kariyerinin sonlarında koruma konusu üzerinde daha fazla durmaya yöneltmiştir. 1950’lerin sonlarından itibaren Tarihi Binalar ve Anıtlar Yüksek Kurulu’nda görev almış olmasına rağmen, özellikle 1987-1990 yılları arasında, İstanbul Koruma Kurulu’ndaki dört yıllık hizmet süresi boyunca, Aptullah Kuran, İstanbul’un mimari mirasını korumada karşı karşıya kalınan tehditler ve profesyonel yaşamı boyunca bir kuşak öğrenciye öğrettiği, titizlikle ölçtüğü, çizdiği, fotoğrafladığı ve araştırdığı anıtların koruma sorunları üzerine inceliklerle yazmıştır.

Bu makaleler, Osmanlı ve çağdaş Türkiye tarihi ile sanat ve mimarlık tarihi historiyoğrafyası çerçevelerine yerleştirildiğinde, Aptullah Kuran’ın bilim yaşamının makro ve mikro ölçeklerde, bir yandan Türkiye’de erken Cumhuriyet döneminden 1990’ların ortasına kadar cereyan eden siyasi değişimler, diğer yandan kendisinin bir mimar, mimarlık tarihçisi ve idareci olarak aldığı şahsi kararlar doğrultusunda şekillendiği söylenebilir. Dolayısıyla bu eserler, bir yandan Ortaçağ Anadolu, Osmanlı ve erken Cumhuriyet mimarlık tarihi söylemlerini şekillendiren kültürel akımları yansıtırken, diğer yandan da bu değişen ortamda bir bilim insanının kişisel ve bireysel tercih ve yorumlarını da sergilemektedir. Sonuç olarak, *Selçuklular’dan Cumhuriyet’e Türkiye’de Mimarlık*, hem Ortaçağ Anadolu, Osmanlı ve erken dönem Cumhuriyet mimarlık tarihleri için, hem de mimarlık tarihi disiplininin Türkiye’deki evriminin hikâyesi için zengin bir kaynaktır; Türkiye’de mimarlık tarihi yazımının bir dönemini, bu alanın önemli aktörlerinden birinin eseri üzerinden sunmaktadır.

Çiğdem Kafescioğlu ve Lucienne Thys-Şenocak
İstanbul, Mart 2012

NOTLAR

Ahmet Ersoy ve Oya Pancaroğlu'na bu yazıyı okuyup önerilerde buldukları ve kitap çalışmasının çeşitli aşamalarında sorularımızı cevapladıkları için teşekkür etmek isteriz. Aptullah Kuran'ın erken tarihli araştırmalarının farklı aşamaları ile, Orta Doğu Teknik Üniversitesi'ndeki çalışma seneleri konusunda bizi aydınlatan Ömür Bakırer'e de teşekkürlerimizi sunarız.

- 1 Bu arşivin elektronik ortamda araştırmacılara açılması için Boğaziçi Üniversitesi Tarih Bölümü'nde yürütülen kataloglama ve sayısallaştırma çalışmaları sürmektedir. İnternet arşivi 2012-13 akademik yılı içinde kullanıma açılacaktır.
- 2 Kitapta takip ettiğimiz tarihsel dönemleme terminolojisi, yakın zamandaki sanat ve mimarlık tarihi değerlendirmelerinde sorunsallaştırılmıştır. Burada revizyonist bir dönemlendirme ve terminoloji yerine Kuran'ın kendi kategorilerine sadık kalmayı tercih ettik; bunun Kuran'ın yöntem ve seçimlerini daha açıklıkla yansıtacağını düşündük. Osmanlı mimarlık tarihinde dönemlendirme sorunları için bkz. Tülay Artan, "Questions of Ottoman Identity", *Rethinking Architectural Historiography*, ed. Dana Arnold, Elvan Altan Ergut, Belgin Turan Özkaya (Londra: Routledge, 2006), 85-109.
- 3 Yakın zamanlarda yayımlanmış Ortaçağ Anadolu'su, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemleri mimarlık tarihyazını tartışmaları için bkz. *History and Ideology: Architectural Heritage of the "Lands of Rum"*, ed. Sibel Bozdoğan ve Gülru Necipoğlu, *Muqarnas* (özel sayı) 24 (2007). Ayrıca bkz. Ayda Arel, "Osmanlı Mimarisi İçin Yeni Bir Söylem: Belirsizlik, Önyargı ve Suradanlığın Ötesine Bakmak", *Osmanlı Mimarlığının 7 Yüzyılı: Uluslararası Bir Miras*, haz. Nur Akın, Afife Batur ve Selçuk Batur (İstanbul: YEM Yayın, 1999), 30-33; Tülay Artan, "Questions of Ottoman Identity and Architectural History"; Uğur Tanyeli, "Bir Historiyografik Model Olarak Gerileme-Çöküş ve Osmanlı Mimarlığı Tarihi", *Osmanlı Mimarlığının 7 Yüzyılı*, 43-49.
- 4 Bkz. *Rethinking Architectural Historiography*, ed. Dana Arnold, Elvan Altan Ergut, Belgin Turan Özkaya (London: Routledge, 2006); Mark M. Jarzombek, Vikramaditya Prakash ve Francis D. K. Ching, *A Global History of Architecture* (Hoboken, New Jersey: Wiley, 2010); *What is Research in the Visual Arts: Obsession, Archive, Encounter*, haz. Michael Ann Holly ve Marquard Smith (Williamsburg: Clark Art Institute, 2009); James Elkins, *Master Narratives and Their Discontents* (London: Routledge, 2005); *Journal of the Society of Architectural Historians* 58 (1999).
- 5 Sibel Bozdoğan ve Gülru Necipoğlu, "Entangled Discourses: Scrutinizing Orientalist and Nationalist Legacies in the Architectural Historiography of the 'Lands of Rum'", *Muqarnas* 24 (2007), 2.
- 6 Sibel Bozdoğan, "Reading Ottoman Architecture through Modernist Lenses: Nationalist Historiography and the 'New Architecture' in the Early Republic", *Muqarnas* 24 (2007), 199-222.
- 7 Aptullah Kuran doktora çalışmalarını 1967'de Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde tamamlamıştır. Daha sonra *Anadolu Medreseleri*, c. 1 (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1969) başlığı ile yayımlanan doktora tezini o dönem DTCF İslam Sanatı kürsüsünün başında olan Profesör Katharina Otto-Dorn'un danışmanlığında yürütmüştür. Tezinin tamamlanmasından kısa bir süre önce Otto-

- Dorn'un ABD'de University of California, Los Angeles'de öğretim üyesi olmak üzere Türkiye'den ayrılması üzerine Kuran tez çalışmasını Gönül Öney'in danışmanlığında tamamlamıştır. Kuran'ın ODTÜ yıllarındaki kariyeri ve yayınları konusunda bize burada ve 9. dipnottaki bilgileri sağlayan Prof. Ömür Bakırer'e teşekkür borçluyuz.
- 8 Oya Pancaroglu, "Formalism and the Academic Foundation of Turkish Art in the Early Twentieth Century", *Muqarnas* 24 (2007): 67-78.
- 9 Aptullah Kuran, *The Mosque in Early Ottoman Architecture* (Chicago: University of Chicago Press, 1968) ve *Anadolu Medreseleri*, c. 1 (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1969). İlk kitabın Türkçe olarak *İlk Devir Osmanlı Mimarisinde Cami* (Ankara: ODTÜ, 1964) başlığı ile yayımlanmasının ardından Kuran ODTÜ Mimarlık Fakültesi'ne doçent olarak atanmıştır.
- 10 Bu kitap yakın zamanda güncellenmiş ve yeniden yayımlanmıştır: Hilary Sumner-Boyd ve John Freely, *Strolling Through Istanbul: The Classic Guide to the City* (Londra: I.B. Tauris, 2010)
- 11 *İlk Devir Osmanlı Mimarisinde Cami* (Ankara, 1964) adlı eserinin giriş bölümünde, Aptullah Kuran hem Sumner-Boyd'a hem de Vincent Scully'ye teşekkür etmiştir.
- 12 Aptullah Kuran tarafından tasarlanan diğer binalar arasında Yeşilköy Havalimanı'ndaki Tropikal Hastalıklar Hastanesi, Ankara Gaziosmanpaşa'daki İran Kültür Merkezi, Erenköy'deki Özer Esen Evi ve Tuzla'daki Ögelman Evi bulunmaktadır. Bkz. Günhan Danışman, "A Short Biography of Prof. Aptullah Kuran", *Aptullah Kuran için Yazılar*, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1999), 16.
- 13 Bkz. 619-27.
- 14 Bkz. sırasıyla 629-53 ve 537-46.
- 15 Sigfried Giedion'un *Space Time and Architecture: The Growth of a New Tradition* (Cambridge: Harvard University Press, 1954) ve Bruno Zevi'nin, *Architecture as Space: How to Look at Architecture*, haz. J.A. Gerry, çev. Milton Gendel (New York: Horizon, 1957), mekân kavramına farklı, fakat yirminci yüzyıl ortalarında mimarlık ve mimarlık tarihi üzerine yapılan araştırmalarda oldukça etkili olmuş yaklaşımlar arasında sayılabilir. Giedion üzerine yapılan değerlendirmeler için bkz. Spiro Kostof, "Architecture, You, and Him: The Mark of Sigfried Giedion", *Daedalus* 105 (1976): 189-204; Arthur Molella, "Review: Science Moderne: Sigfried Giedion's *Space Time and Architecture* and *Mechanization Takes Command*", *Technology and Culture* 43 (2002): 374-89.
- 16 Bkz. "Basic Space and Form Concept in Early Ottoman Mosque Architecture" (286-303). Bu makale ilk olarak 1963 yılında Venedik'te İkinci Uluslararası Türk Sanatı Kongresi'nde sunulmuş, daha sonra da yayımlanmıştır. Kuran'ın Anadolu Selçuklu ve Osmanlı mimarisi üzerine çapraz eksenellik, içsellik ve dışsallık kavramları odaklı daha sonraki değerlendirmeleri için bkz. "Cross-axiality as an Element of Design in Anatolian Seljuk Architecture" (111-32) ve "Interiority and Exteriority in Turkish Architecture" (250-57). İşlevsel-akılcı paradigma üzerine bkz. Sibel Bozdoğan, "Reading Ottoman Architecture". Batı mimarlık tarihi yazımında modernist paradigma etkili olmuş, özellikle de bu dönemin Rönesans mimarlık tarihi araştırmalarını şekillendirmiştir; bkz. Alina Payne, "Rudolf Wittkower and Architectural Principles in the Age of Modernism", *Journal of the Society of Architectural Historians*, 53 (1994): 322-42.
- 17 Bkz. 35-46. Bu konuya 1957 tarihli bir çalışmasında Katharina Otto-Dorn da değinmişti, "Seldschukische Holzsäulenmoscheen in Kleinasien", *Aus der Welt der islamischen Kunst. Festschrift für Ernst Kühnel zum 75. Geburtstag am 26.10.1957*, ed. Richard Ettinghausen (Berlin: Gebr. Mann, 1959), 59-88.

- 18 Aptullah Kuran, *The Mosque in Early Ottoman Architecture*, 3.
- 19 Aptullah Kuran, *Mimar Sinan* (İstanbul: Hürriyet Vakfı Yayınları, 1986); bu kitap İngilizce olarak *Sinan: The Grand Old Master of Ottoman Architecture* (Washington, D.C.: Institute of Turkish Studies, 1987) başlığıyla bir sene sonra yayımlanmıştır.
- 20 Aynı yıllarda tamamlanan ve Sinan'ın kariyerindeki biçimsel dönüşümlere cephe tasarımları üzerinden yaklaşan bir monografi için bkz. Jale Erzen, *Mimar Sinan Dönemi Cami Cepheleri* (Ankara: ODTÜ, 1981). Sinan'ın eserlerini değerlendirmedeki hâkim yaklaşım tipoloji çalışmaları, özellikle de camilerin dörtgen, altıgen ve sekizgen destek düzenekleri doğrultusunda sınıflandırılmasıydı; bkz. Gülrü Necipoğlu, "Creation of a National Genius: Sinan and the Historiography of 'Classical' Ottoman Architecture", *Muqarnas* 24 (2007), 141-83.
- 21 Bkz. "Form and Function in Ottoman Building Complexes" (443-55); "Osmanlı Külliyyelerinde Yerleşme Düzeni: Bir Tipoloji Denemesi" (496-533); "A Spatial Study of Three Ottoman Capitals: Bursa, Edirne, and Istanbul" (503-33).
- 22 Bkz. 619-27 ve 604-11.
- 23 Mimarlık tarihi yazımında bilimsellik ve nesnellik paradigmalarının tartışıldığı bir makale için bkz. Alina Payne, "Rudolf Wittkower and Architectural Principles", 324.
- 24 "İznik Süleyman Paşa Medresesi'nin İnşa Tarihi ile Bağdaşmayan Mimari Kuruluşu Üzerine Görüşler" (344-59); daha önceki bir tarihlendirme ve yorum için, Ekrem Hakkı Ayverdi, *Osmanlı Mi'mârisinin İlk Devri* (İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti, 1966), 93-94.
- 25 Bkz. "Eyüp Külliyesi" (488-97).
- 26 Bkz. 235-49 ve 699-711.
- 27 Bkz. 133-249.

Introduction

Modernism's Vision, Architecture's Past: Aptullah Kuran and the Historiography of Architecture in Turkey

Architecture in Turkey from the Seljuks to the Republic offers a selection of published and unpublished articles written by Aptullah Kuran between the 1960s and the 1990s. It includes also material that was presented as lectures or conference papers by Aptullah Kuran during more than thirty years of his academic and professional life. Some of the articles included here are published for the first time; many can now be found only with difficulty in out-of-print journals and edited volumes. The first purpose of this volume is, therefore, to make the work of this distinguished scholar more accessible to researchers.

Additionally, several of the articles included in the volume will be of interest to architectural historians and conservationists, as they contain Aptullah Kuran's detailed descriptions and meticulously prepared drawings and photographs, and provide invaluable documentation of buildings that have disappeared or have been heavily restored. To supplement the illustrations in some of the original articles and many of the lectures, we drew upon the Aptullah Kuran Archive at Boğaziçi University, which includes a rich collection of drawings and photographic documentation of Seljuk, Ottoman and Republican architecture, which was amassed during Professor Kuran's career.¹

Finally, this volume should be of particular interest for the study of the architectural historiography of contemporary Turkey. The examples of Aptullah Kuran's scholarship which are included here span more than three decades, from 1961 to 1995. During this time Kuran researched and wrote on a range of topics in a wide historical spectrum, from medieval Anatolia to contemporary Turkey. His scholarship reflects the changing political and academic climate in which he lived and was shaped by the conceptual frameworks and methodologies of architectural history that were dominant during the decades he was actively researching and writing. It also reveals the different ways in which he negotiated the constraints of those frameworks by accepting, ignoring, or reinterpreting them according to his changing professional and intellectual concerns.

The forty-one articles in the book are organized within subgroups of historical periods, comprising architecture during the age of Anatolian-Seljuks and their contemporaries, architecture of the late-medieval principalities including the early Ottomans, the classical Ottoman era, eighteenth and nineteenth centuries, modern architecture, and a final thematic section on culture, education and conservation. Within each subgroup, articles are ordered chronologically according to their date of publication, with a view to exposing the changing foci and emphases in the scholarship of Aptullah Kuran.²

The recent interest in Seljuk, Ottoman and Early Republican architectural historiography, sparked also by the temporal distance of a century since the early writings on these topics, has resulted in several critical evaluations of the intellectual and academic roots, ideological underpinnings, and methodologies that have shaped these areas of study.³ This interest may, in turn, be placed within the larger phenomenon of an increasingly self-reflexive art historical scholarship, as historians of art, architecture and visual culture interrogate the past and present agendas, methodologies, conceptual and theoretical frameworks that have shaped their field in diverse ways.⁴

As Sibel Bozdoğan and Gülru Necipoğlu have remarked, the grand narratives and canonical frameworks which shaped the discourses about Ottoman and Seljuk architecture, when scrutinized closely, reveal that “what has been taken for granted as ‘universal’, ‘natural’, or ‘timeless’ is, in fact, context-dependent and historically constructed.”⁵ The collected articles here are no exception. They serve as indices of the diverse and changing political, intellectual and personal histories in which they were researched and written. The present volume contributes to inquiries into architectural historiography through the presentation of the work of a scholar who was connected in complex ways to the multiple legacies of modern Turkish scholarship.

As a corpus of scholarship these articles exhibit Aptullah Kuran’s transition from a more distinctly formalist, taxonomy-oriented method that shaped his works in the 1960s and 1970s, to one that foregrounded the historical framework of architecture in the studies of the 1980s and early 1990s. Kuran’s earlier works reveal his responses to the formalist approach of a former generation of architectural historians in Turkey, among them Celal Esad Arseven, Behçet Ünsal, İsmail Hakkı Baltacıoğlu, architects and/or teachers of architectural history with intimate ties to an emerging modernist discourse on architecture.⁶

In a related, but nevertheless distinct manner, Kuran’s work was also influenced by, and responded to, the work of his doctoral supervisor at Ankara University, Katharina Otto-Dorn.⁷ A student of Joseph Strzygowski, Otto-Dorn represented the German formalist school of art history in the Ankara of the 1950s.⁸ The formalist approach promoted in Turkey during the early decades of the twentieth century that was inherited by Kuran celebrated rational, tectonic, secular, and functional building practices of high modernity, and sought out these characteristics in the architecture of medieval Turco-Muslim Anatolia, and particularly the Ottoman Empire. These related but diverse strands of formalism would merge in the work of Aptullah Kuran with a vision of architecture that was grounded in both history and

humanities, disciplines he had encountered as a student at Robert College, again during his studies in architecture at Yale University, later as the founding rector of Boğaziçi University, and finally, as the chair of the History Department of that institution.

Articulating architectural typologies based on formal and functional comparisons was a primary concern in Aptullah Kuran's early scholarship; his first books, on the early Ottoman mosque and Seljuk medreses respectively, exemplify well this concern with taxonomy.⁹ Unlike many of his predecessors and contemporaries, the formalist logic and approach that Kuran used to establish and explore building typologies was not paralleled by a search for the "purity" of the Turkish tradition. His work on medieval Anatolia and the Ottoman world repeatedly reveals his observations on cross-cultural dialogue between various indigenous and newly emerging traditions and practices within a multi-religious and multi-ethnic cultural landscape. While spatial analysis and the formalist tradition in art history remained central to Kuran's work throughout his scholarly career, he frequently transcended the essentialism of nationalist paradigms that so often accompanied formalist methodologies. Kuran's strong commitment to empirical observation and his interest in cultural interaction ultimately allowed him to establish a firm distance from reductivist and unilinear visions of the architectural past.

* * *

While Aptullah Kuran's decision to become an architect may have been sparked by his father, Hüseyin Mazlum Kuran, a building contractor who in the 1930s worked in Ankara with the early Republican cadre of architects such as Clemens Holzmeister, his exposure to humanities during his undergraduate years at Robert College, and particularly to the work of Hilary Sumner Boyd (co-author with John Freely of *Strolling Through Istanbul*), may also have served as a catalyst for his later decision to become an architectural historian.¹⁰

Leaving Robert College in 1948 for the United States, Aptullah Kuran pursued a second bachelor and then a master's degree

in architecture at Yale University, and was a student in the architecture department there until 1952. It was an exciting time to be studying architecture at Yale. Louis Kahn was teaching at the School of Architecture while designing his first major commission for the campus: the starkly modernist Yale University Art Gallery, completed in 1953. That same year, and on the same campus, the construction of the David S. Ingalls hockey rink commenced. It was a massive Expressionist concrete structure (today fondly called “the Whale”) that was designed by Eero Saarinen, best known for his iconic TWA terminal at the John F. Kennedy international airport. Vincent Scully, Yale’s most prominent and outspoken professor of architectural history to date, had just started his teaching career there in 1947, a year before Aptullah Kuran arrived on that campus.¹¹

Three years after Aptullah Kuran returned to Turkey from Yale, he established an architectural practice in Ankara in 1957. Perkins Hall, the Engineering building at Boğaziçi University, was among his first projects. Designed by Kuran as a glass, concrete, and brick building it is testimony to the years he spent in New Haven’s modernist architectural climate.¹² In 1957 Aptullah Kuran also became involved in the establishment of the Faculty of Architecture at the newly founded Middle Eastern Institute for Technology in Ankara, later called the Middle Eastern Technical University. His teaching and administrative career there would continue for the next eleven years. By the early 1960s his interests and his career path had started to shift from the practice of architecture to the academic study of architectural history.

The earliest article in the present collection, and among the first that Aptullah Kuran wrote while teaching at METU, is “A Study of the Turkish Architecture of Modern Times”, published by the Turkish Historical Foundation in 1961 in the conference proceedings of the *First International Congress of Turkish Art*, which had convened in Ankara in 1959.¹³ This article and two others written in the early 1960s, “Çağdaş Mimaride Madde ve Ruh: XX. Yüzyılda Batı Mimarisiyle Türk

Mimarisinin Gelişmesi Hususunda Mukayeseli Bir Çalışma” and “Türk Barok Mimarisinde Batı Anlamında Bir Teşebbüs: Küçük Efendi Manzumesi” reveal the early interest Kuran had in placing contemporary Turkish architecture within an international modernist discourse, and in positioning the architecture of the Ottoman Empire within a wider framework of “Western” or “Mediterranean” art.¹⁴ This interest in both issues would shape his scholarship to an important degree throughout his life.

By the late 1960s, Aptullah Kuran had stopped practicing architecture and was firmly committed to following a career in architectural history. His first two books, *The Mosque in Early Ottoman Architecture* and *Anadolu Medreseleri* each begin with a discussion of the historical and art historical significance of these particular structures and provide brief historical overviews. Building typologies are then presented in chapters focusing on different types of plans and spatial configurations. His modernist training as an architect in the 1940s and 1950s encouraged Aptullah Kuran to consider space and related notions such as centrality, axiality, interiority and exteriority as key tools with which to understand the architecture of both the present and the past.¹⁵ This modernist conceptual apparatus and the functionalist-rationalist paradigm that had informed the interpretative strategies of architectural historians in Turkey from the 1920s onwards gave shape to Kuran’s articles such as, “Basic Space and Form Concept in Early Ottoman Mosque Architecture,” and continued to have an impact on his architectural analyses in the following decades.¹⁶

Particularly in his earlier work, Kuran sought for continuity in, and the evolution of, forms in Anatolian architecture. Diachronic connections in the Turco-Muslim architecture of Anatolia, from the medieval era into the classical Ottoman world remained a concern, as did earlier cultural links with the Iranian world. Likewise, in articles such as, “Anadolu’da Ahşap Sütunlu Selçuklu Mimarisi,” he explored Anatolian innovations, and sought to identify links with Central Asian practices that might have been

brought into Anatolia by nomadic Turks.¹⁷ While these inquiries are rooted in the formalist art historical tradition in Turkey (and an essentialist notion of “Turkishness” that was one of the building blocks of that tradition), Kuran continued to explore synchronic connections and interactions. As is evident from his introduction to *The Mosque in Early Ottoman Architecture* he was critical of the preoccupation with “influences” that colored contemporary art historical writing in Turkey:

No civilization that comes in contact with other civilizations can claim immunity from outside influences. The Ottoman Turks were no exception. It would be unrealistic to assume that a tribe of Turkish people who migrated from Central Asia to western Anatolia, building an empire that stretched from Istanbul to Iran, Yemen, Egypt, Algiers, Hungary, and the Crimea were not interested in, or influenced by, historic or contemporary works of art and architecture which they encountered and that these influences did not play a part in the formulation of Ottoman Turkish state architecture.¹⁸

By the time that Aptullah Kuran completed his seminal work on Sinan in the mid-1980s he had shifted the balance of his interpretation of Ottoman architecture, foregrounding the historical process and further distancing himself from a taxonomical approach.¹⁹ Kuran’s monograph, *Mimar Sinan*, was the first chronologically organized stylistic analysis of Sinan’s works which also considered the impact of different patronage levels on the architectural projects.²⁰ This book, and the comprehensive catalogue of Sinan’s oeuvre that was appended to the Turkish edition, were also based on a close reading and analysis of the building inventories found within the architect’s autobiographies. From *Sinan: The Grand Old Master of Ottoman Architecture* and several articles Kuran published as part of an unfinished project on Ottoman building complexes, it is clear that he paid increasing attention in the late 1980s and 1990s to the larger socio-political and institutional context of Ottoman building ventures.²¹

In his research on later Ottoman architecture of the 19th and early 20th century Aptullah Kuran consistently underlined the historicism that informed the neo-Ottoman architecture of Vedat Tek, Kemalettin Bey and their contemporaries. He insisted in 1961, in “A Study of the Turkish Architecture of Modern Times,” and again in 1994, in a talk titled “19. Yüzyıl Osmanlı Mimarisi” that the Ottoman revivalism of classical Ottoman forms in the early years of the twentieth century should be understood within the framework of historicism, rather than nationalist concerns. He underlined the connection between this and earlier trends of revivalism that had shaped Ottoman architecture from the later decades of the nineteenth century onwards.²² Yet, he remained a staunch modernist in his critique of such revivalism; for Kuran all historical revival in modern times was a formal and intellectual dead end.

Kuran was a product of a time when the scientific and objective agenda of art and architectural history prevailed.²³ Choosing to distance himself from preconceptions, he made an effort to substantiate his arguments through careful on-site study of buildings and comparative analyses. Hence he convincingly argued for a later date for what was considered to be the earliest Ottoman medrese, whose orderly layout and “mature architectural style” had been a source of somewhat puzzled admiration and pride for earlier scholars.²⁴ Likewise, in his “Eyüp Külliyesi,” he offered, through a careful evaluation of written sources and visual documentation prior to its destruction in the 1766 earthquake, a more modest, but more plausible, reconstruction of the fifteenth-century Eyüp mosque, compared to Ekrem Hakkı Ayverdi’s largely accepted reconstruction.²⁵ The significance of these revisions in dating and reconstruction lies not only in the particularities of chronology and layout, but in the way they highlight Kuran’s ability to establish an intellectual distance from ideologically informed interpretations of architecture that were based on nationalist pride.

Aptullah Kuran’s intellectual honesty and his enthusiasm for newly opening vistas in the field, particularly during his

academic and administrative career in the history department of Boğaziçi University in the 1980s, allowed him to further explore the many cultural connections he saw between the Ottoman Empire and those that it had inherited from past or neighboring civilizations, such as the Byzantine Empire, and the larger Mediterranean world. Articles such as “An Analysis of Anatolian Seljuk Architecture” and “The Medrese and the University” reveal his interest in bringing together, and searching for the common ground between the cultural and architectural traditions of the wider Euro-Mediterranean world.²⁶

It was perhaps the insight he had gained throughout his international personal and professional life that made it possible for Aptullah Kuran to appreciate how contacts between cultures, just as between individuals, can serve to enrich rather than threaten relationships and exchanges. Hence, with a similar intent to seek out, and to celebrate, cultural connections in architecture, Aptullah Kuran wrote the Charles Matthews Lectures, a series of six talks about different aspects of Anatolian Seljuk architecture, sponsored by Columbia University’s Graduate School of Architecture, Planning and Preservation, in 1981.²⁷ With the Matthews Lectures—published and illustrated in this volume for the first time—and the Sinan Lectures, which he delivered throughout 1989 in New York, Chicago, London, Bath, Oxford, Cambridge and Rome, Aptullah Kuran introduced many students and faculty around the world to the architecture of medieval Anatolian and Ottoman civilizations. Conceived as introductory surveys to the material at hand, these lectures testify to Kuran’s concerns with educating audiences who had little familiarity with the medieval Anatolian and Ottoman architectural past. As such, the Matthews Lectures also evince the state of the field of Islamic art in the 1980s, particularly in the west, which largely privileged the medieval heritage of the central Islamic lands, and used the survey as a pedagogical tool.

The final group of articles included in this volume is grouped under the heading “Culture, Education, and Conservation.”

Ranging from 1980 to 1994, they indicate that Aptullah Kuran became increasingly concerned towards the end of his career with the more practical aspects of how inadequate preservation measures were threatening the architecture that had been so central to his life's pursuits. While he had served on the Turkish High Commission of Historic Buildings and Monuments from 1959 to 1983, it was during the four years of his tenure on Istanbul's Commission, from 1987 to 1990, that Aptullah Kuran wrote most poignantly about the challenges of preserving Istanbul's architectural heritage, and of the many monuments that he had so carefully measured, drawn, photographed, researched, and taught to a generation of students during his professional life.

When these articles are contextualized in the frameworks of Ottoman and modern Turkish historiography, and the historiography of art and architecture at large, it is clear that Aptullah Kuran's scholarship was shaped at the macro and micro levels by the political changes that were occurring in Turkey from the Early Republican era through the mid-1990s, and also by the personal and individual choices that he made as an architect, architectural historian, and administrator. These works thus reflect larger currents that were shaping the discourses of Seljuk, Ottoman and Early Republican architectural history; and they also demonstrate the more personal and individual choices and interpretations that one scholar made within those changing waters. In conclusion, *Architecture in Turkey from the Seljuks to the Republic* is a rich resource for the history of medieval Anatolian, Ottoman, and Early Republican architecture, and for the history of how the discipline of architectural history evolved in Turkey, as seen through the work of one of its important actors: Aptullah Kuran.

Çiğdem Kafescioğlu and Lucienne Thys-Şenocak
Istanbul, March 2012

NOTES

We would like to thank Ahmet Ersoy and Oya Pancaroğlu for reading and commenting on this introduction, and for answering various questions during the editorial process. Our thanks also go to Ömür Bakırcı for helping us correlate some of Aptullah Kuran's early publications with the different stages of his career at Middle East Technical University.

- 1 The Aptullah Kuran Archive is currently being catalogued and digitized at the Boğaziçi University Department of History. It will be available to researchers as part of the department's special collections during the academic year 2012-13.
- 2 While the terminology used in the historical periodization followed in the volume has been problematized in recent assessments of art and architectural historiography in Turkey, we have decided to follow Kuran's categories rather than revisionist terminologies so as to present the historiographic aspects of his scholarship as clearly as possible. For a discussion of periodization in Ottoman architectural history, see Tülay Artan, "Questions of Ottoman Identity," p. 85-109 in *Rethinking Architectural Historiography*, ed. Dana Arnold, Elvan Altan Ergut and Belgin Turan Özkaya (London: Routledge, 2006).
- 3 For recent discussions of architectural historiography, see *History and Ideology: Architectural Heritage of the "Lands of Rum,"* ed. Sibel Bozdoğan and Gülru Necipoğlu. Special issue of *Muqarnas* 24 (2007). See also Ayda Arel, "Inaccuracies, Commonplace Statements, and Marginality: A New Discourse for Ottoman Architecture," *Seven Centuries of Ottoman Architecture: A Supra-national Heritage*, ed. Nur Akin, Afife Batur, Selçuk Batur (Istanbul, YEM Yayın, 1999), Tülay Artan, "Questions of Ottoman Identity and Architectural History," in *Rethinking Architectural Historiography*, Uğur Tanyeli, "Bir Historiyografik Model Olarak Gerileme-Çöküş ve Osmanlı Mimarlığı Tarihi," *Osmanlı Mimarlığı'nun 7 Yüzyılı: Uluslararası Bir Miras* (Istanbul: YEM Yayın), 1999, 43-9.
- 4 See *Rethinking Architectural Historiography*, ed. Dana Arnold, Elvan Altan Ergut, Belgin Turan Özkaya (London: Routledge, 2006); Mark M. Jarzombek, Vikramaditya Prakash and Francis D. K. Ching, *A Global History of Architecture* (Hoboken, New Jersey: Wiley, 2010), Michael Ann Holly and Marquard Smith, eds. *What is Research in the Visual Arts: Obsession, Archive, Encounter* (Williamsburg: Clark Art Institute, 2009), James Elkins, *Master Narratives and Their Discontents* (London: Routledge, 2005), *Journal of the Society of Architectural Historians*, 58 (1999).
- 5 Sibel Bozdoğan and Gülru Necipoğlu, "Entangled Discourses: Scrutinizing Orientalist and Nationalist Legacies in the Architectural Historiography of the "Lands of Rum," *Muqarnas* 24 (2007), 2.
- 6 Sibel Bozdoğan, "Reading Ottoman Architecture through Modernist Lenses: Nationalist Historiography and the 'New Architecture' in the Early Republic," *Muqarnas* 24 (2007), 199-222.
- 7 Aptullah Kuran completed his doctoral studies at Ankara University's Faculty of Letters, History and Geography in 1967. His doctoral dissertation, published later as *Anadolu Medreseleri*, vol. 1 (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1969),

was carried out under the supervision of Professor Katharina Otto-Dorn. As Otto-Dorn relocated to the United States to continue her teaching career at the University of California, Los Angeles shortly before the completion of Kuran's doctoral work, he finished his dissertation under the advisorship of Gönül Öney. We are grateful to Prof. Ömür Bakırer for providing information on Aptullah Kuran's career and publications at METU.

- 8 Oya Pancaroğlu, "Formalism and the Academic Foundation of Turkish Art in the Early Twentieth Century," *Muqarnas* 24 (2007), 67-78.
- 9 Aptullah Kuran, *The Mosque in Early Ottoman Architecture* (Chicago: University of Chicago Press, 1968; published in Turkish as *İlk Devir Osmanlı Mimarisinde Cami* (Ankara: ODTÜ, 1964)) and *Anadolu Medreseleri*, v.1 (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1969). Following the completion of İlk Devir Osmanlı Mimarisinde Cami, Kuran was appointed as associate professor at the Middle East Technical University's Department of Architecture.
- 10 This book has been recently updated and republished as, Hilary Sumner-Boyd and John Freely, *Strolling Through Istanbul: The Classic Guide to the City* (London, I.B. Tauris, 2010).
- 11 In the introduction to the Turkish edition of *The Mosque in Early Ottoman Architecture*, Aptullah Kuran thanked both Sumner-Boyd and Vincent Scully (*İlk Devir Osmanlı Mimarisinde Cami* (Ankara, 1964), 7).
- 12 Other buildings that were designed by Aptullah Kuran were the Tropical Diseases Hospital at the Yeşilkoy Airport, the Iranian Cultural Center at Gaziosmanpaşa in Ankara, the Özer Esen house in Erenköy and the Ögelman house in Tuzla. See Günhan Danışman, "A Short Biography of Prof. Aptullah Kuran," *Aptullah Kuran İçin Yazılar (Essays in Honor of Aptullah Kuran)*, (Istanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1999), 16.
- 13 See p. 619-27 of this volume.
- 14 See p. 629-53 and 537-46 respectively.
- 15 Sigfried Giedion's *Space Time and Architecture: The Growth of a New Tradition* (Cambridge: Harvard University Press, 1954), and Bruno Zevi's *Architecture as Space: How to Look at Architecture* (ed. J. A. Gerry, tr. Milton Gendel; New York, Horizon, 1957) maybe noted as distinct, but nevertheless highly influential explorations on space as a key interpretative tool in the early and middle decades of the twentieth century. For an analysis see Spiro Kostof, "Architecture, You, and Him: The Mark of Sigfried Giedion," *Daedalus* 105 (1976), 189-204; Arthur Molella, "Review: Science Moderne: Sigfried Giedion's *Space Time and Architecture* and *Mechanization Takes Command*," *Technology and Culture* 43 (2002), 374-89.
- 16 See "Basic Space and Form Concept in Early Ottoman Mosque Architecture," p. 286-303 in this volume. This article was first presented in Venice in 1963 as a paper for the Second International Congress of Turkish Art and then published in *Atti Del Secondo Congresso Internazionale di Arte Turca, Venezia 1963* (Naples, 1965). See also "Cross-axiality as an Element of Design in Anatolian Seljuk Architecture," and "Interiority and Exteriority in Turkish Architecture" (p. 111-32 and 250-57) in the present volume for later explorations of cross-axiality, interiority, and exteriority. On the functionalist-rationalist paradigm, see Sibel Bozdoğan, "Reading Ottoman Architecture." For paradigms of modernist architectural design and theory that informed historical study, and particularly European writing on Renaissance architectural history at the time, see Alina Payne, "Rudolf Wittkower

- and Architectural Principles in the Age of Modernism,” *Journal of the Society of Architectural Historians* 53 (1994), 322-42.
- 17 “Anadolu’da Ahşap Sütunlu Selçuklu Mimarisi,” *Malazgirt Armağanı* (Ankara, 1972), p. 35-46. The topic was addressed earlier by Katharina Otto-Dorn, “Seldschukische Holzäulenmoscheen in Kleinasien,” in *Aus der Welt der islamischen Kunst. Festschrift für Ernst Kühnel zum 75. Geburtstag am 26.10.1957*, ed. Richard Ettinghausen (Berlin: Gebr. Mann, 1959), 59-88.
- 18 Aptullah Kuran, *The Mosque in Early Ottoman Architecture*, 3.
- 19 Aptullah Kuran, *Mimar Sinan* (Istanbul: Hürriyet Vakfı Yayınları, 1986). The English version was published in the following year as *Sinan: The Grand Old Master of Ottoman Architecture* (Washington, D.C.: Institute of Turkish Studies, 1987).
- 20 For a monograph from the same years focusing on stylistic transformations of Sinan’s career through the lens of façade designs see Jale Erzen, *Mimar Sinan Dönemi Cami Cepheleri* (Ankara: ODTÜ, 1981) Typology, and particularly a classification of the mosques according to quadrangular, hexagonal, and octagonal support systems, was the predominant approach to Sinan’s work; see Gülru Necipoğlu, “Creation of a National Genius: Sinan and the Historiography of ‘Classical’ Ottoman Architecture,” *Muqarnas*, 24 (2007), 141-83.
- 21 See the following articles in this volume: “Form and Function in Ottoman Building Complexes” (p. 443-55); “Osmanlı Külliyelerinde Yerleşme Düzeni: Bir Tipoloji Denemesi” (p. 496-502); “A Spatial Study of Three Ottoman Capitals: Bursa, Edirne, and Istanbul” (p. 503-34).
- 22 See 619-27 and 604-11, respectively.
- 23 On the scientific and objective agenda of architectural history see Alina Payne, “Rudolf Wittkower and Architectural Principles,” 324.
- 24 Ekrem Hakkı Ayverdi, *Osmanlı Mi’ârisinin İlk Devri* (İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti, 1966), 93-94; for Kuran’s interpretation “İznik Süleyman Paşa Medresesi’nin İnşa Tarihi İle Bağdaşmayan Mimari Kuruluşu Üzerine Görüşler,” p. 344-59.
- 25 See pages 488-95.
- 26 See pages 235-49, 699-711.
- 27 See pages 133-249.